

Acta Academiae Beregsasiensis

2013/2

ISSN 2310-1954

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник

- *історія*
- *філологія*
- *педагогіка*

Том XII, № 2

Берегове
2013

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20186-9986Р від 18.07.2013 р.

„Acta Academiae Beregsasiensis” засновано у 2000 році
та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці II

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці
(протокол №10 від 10 грудня 2013 р.)

ГОЛОВНІ РЕДАКТОРИ:

кандидат педагогічних наук І. Орос, доктор біологічних наук Й. Сікура

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

історичні науки

І.Мандрик доктор історичних наук (заст. гол. ред.)
М.Матьовка доктор історичних наук
П.Федака доктор історичних наук
В.Брензович кандидат історичних наук
І.Самборовскі-Нодь кандидат історичних наук
Ю.Чотарі кандидат історичних наук
А.Бочкор кандидат історичних наук

філологічні науки

М.Сюсько доктор філологічних наук (заст. гол. ред.)
А.Золтан доктор філологічних наук (Науковий університет ім. Лоранда
Етвема, Будапешт)
М.Контра доктор філологічних наук (Сегедський науковий університет)
І.Ковтюк кандидат філологічних наук
О.Кордонець кандидат філологічних наук
І.Пенцкофер кандидат філологічних наук (відповідальний редактор)
С.Черничко кандидат філологічних наук

педагогічні науки

Н.Лисенко доктор педагогічних наук
Л.Макаренко доктор педагогічних наук
А.Сабо доктор педагогічних наук (заст. гол. ред.)
М.Левринц кандидат педагогічних наук
І.Орос кандидат педагогічних наук
І.Силадій кандидат педагогічних наук (відповідальний секретар)

A-19 **Acta Academiae Beregsasiensis:** науковий вісник / Міністерство освіти і науки
України, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II; гол. ред.:
І.Орос, Й.Сікура. – Берегово: Вид-во Валерія Падяка, 2013. – Том XII, № 2. – 280 с.
(серія: історичні, філологічні та педагогічні науки)

У науковому віснику „Acta Academiae Beregsasiensis” Закарпатського угорського
інституту імені Ференца Ракоці II розглядаються актуальні питання наукових досліджень
докторантів, аспірантів, викладачів навчальних закладів та співробітників наукових установ
не лише України, але і зарубіжних країн, які працюють у галузі педагогічних, історичних та
філологічних наук.

УДК 001.2
ББК 72

ISSN 2310-1954

© Автори статей, 2013
© Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II, 2013

ISSN 2310-1954

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

Acta Academiae Beregsasiensis

Tudományos folyóirat

- *történelem*
- *filológia*
- *pedagógia*

XII. évfolyam 2. kötet

Beregszász
2013

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Nyomatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20186-9986P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2013.07.18-án

„Acta Academiae Beregsasiensis” 2000-ben lett alapítva és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg

Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2013.12.10., 10. számú jegyzőkönyv)

FŐSZERKESZTŐK:

dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

történelemtudomány

*dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Fedaka P.
dr. Mandrik I. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Matyovka M.
dr. Szamborovszkyné Nagy I.*

filológia

*dr. Csernicskó I.
dr. Kontra M.
dr. Kótyuk I.
dr. Kordonec O.
dr. Penckófer J. (felelős szerkesztő)
dr. Szjuszko M. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Zoltán A.*

pedagógia

*dr. Liszenko N.
dr. Lőrinc M.
dr. Makarenko L.
dr. Orosz I.
dr. Szabó Á. (főszerkesztő-helyettes)
dr. Szilagyij I., (felelős titkár)*

KORREKTÚRA:

G. Varcaba I., Lőrinc M., Kordonec O.

TÖRDELÉS:

Kohut A.

A szerkesztőbizottság címe:
90202 Beregszász, Kossuth tér 6,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola
Tel.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© A szerzők, 2013
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai
Magyar Főiskola, 2013

ISSN 2310-1954

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II. TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN INSTITUTE

Acta Academiae Beregsasiensis

Research Journal

- *history*
- *philology*
- *pedagogy*

Volume XII, № 2

Beregszász
2013

УДК 001.2
ББК 72
А – 19

Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB № 20186-9986P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine, December 20th, 2013

The journal „Acta Academiae Beregsasiensis” was established in 2000 and is published by the
Publishing Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

Recommended to publication by the Scientific Council of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, record № 10 from December 10

EDITOR-IN-CHIEF:
dr. I. Orosz, dr. J. Szikura

EDITORIAL BOARD:

history

dr. Bocskor A.
dr. Brenzovics L.
dr. Csatáry Gy.
dr. Fedaka P.
dr. Mandrik I. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Matyovka M.
dr. Szamborovszkyné Nagy I.

philology

dr. Csernicskó I.
dr. Kontra M.
dr. Kótyuk I.
dr. Kordonec O.
dr. Penckófer J. (Editor of the issue)
dr. Szjuszko M. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Zoltán A.

pedagogy

dr. Liszenko N.
dr. Lőrincz M.
dr. Makarenko L.
dr. Orosz I.
dr. Szabó Á. (Deputy Editor-in-Chief)
dr. Szilagyij I. (secretary)

PROOF-READING:

G. Varcaba I., Lőrincz M., Kordonec O.

MAKEUP:

Kohut A.

The address of editorial board:
Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute
Kossuth square, 6.
90202 Berehove, Ukraine
Tel.: (380-3141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua

© Authors, 2013
© Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian
Hungarian Institute, 2013

Зміст

Історичні науки

ВАРОДІ Н.: <i>Учасники угорської революції 1956 року в ужгородській в'язниці</i>	13
БРАУН В.: <i>Еміграція до США та роль Ю. Фірцака у „Верховинській акції”</i>	21
ПОХИЛЕЦЬ С.: <i>Історико-географічне розташування міста Берегово наприкінці XIX – початку XX ст.</i>	31
СЕКЕЙ Г.: <i>Баранківський замок в історії</i>	36
ЧОТАРІ Ю.: <i>Архівні матеріали дворянської родини Прибек (1346–1900)</i>	42
МОЛНАР Ф.: <i>Ставлення керівництва духівництва Мукачівської греко-католицької єпархії до русинської ідентичності у 1848–1849 рр.</i>	59
ДАНЧ К.: <i>Загальна характеристика Берегівського реформатського кладовища</i> ...	71
МОЛНАР Д. Е.: <i>Богнар Золан: Табори військовополонених та доля полоненого військовослужбовця в Угорщині, окупованій Червоною армією (1944–1945)</i>	83

Педагогічні науки

БАКОТА ПОШФАІ Е.: <i>Географічна інтерпретація поширення знань інформаційних технологій інженерії</i>	87
БЕРГХАУЕР-ОЛАС Є.: <i>Сильне прагнення до засвоєння знань з бажанням визнання (Кейс-стаді)</i>	99
ПОЛЛОЙ К.: <i>Розкриття травматичних вражень з допомогою методів візуальної виразної психології</i>	114
СЕНЬО Д.: <i>Особливості розвитку здібності до малювання в учнів початкових класів</i>	120

Філологічні науки

ЧЕРНИЧКО С.: <i>Європейська хартія регіональних мов або мов меншин в Україні</i>	127
Г. ТОВТ І.: <i>Аналіз заключного звернення молитви «Ангел Господній» («Angelus»)</i> ..	147
БРЕНЗОВИЧ М.: <i>Поезія Емілі Дікінсон „Because I could not stop for Death (712)”</i>	158
ГАЛ О.: <i>Пам'ятки військової служби в рукописних джерелах</i>	162

Різні (економіка, біологія...)

М. С. Дністрянский, Н. І. Дністряньска: <i>Основні напрямки регіональної політики щодо активізації суспільно-географічної ролі дуже малих міських поселень (на прикладі Львівської області)</i>	174
ФЕНЬВЕШ В., ШЕПШ Б.: <i>Іпотечні кредити, номіновані у швейцарських франках, євро та угорських форинтах в (на) період третини строку кредитування</i>	181
БАЛОГ Н.: <i>Дослідження географії добробуту та просторової структури с. В. Добронь з допомогою геоінформатичних методів</i>	187
БЕРГХАУЕР О., НОДЬ О.: <i>Екотуристичні можливості на Закарпатті</i>	199
ВІНЦЕ Т.: <i>Стан води каналу Верке за кількома досліджуваними параметрами</i>	208
САНИ С., КЕДЕБЕЦ К.: <i>Попередні дані до вивчення фауни прямокрилих (orthoptera) гори Шом (Закарпатська рівнина, Західна Україна)</i>	217

*

Привітання Феєр Клари

БАРАНЬ Б.: <i>Особенности повествования авторской дистанции в романах В. Гроссмана «Жизнь и судьба», Дж. Джонса «Отныне и вовек» и И. Кертеса «Обездоленность»</i>	222
ФОДОР К.: <i>Переклад реалій роману О.Пушкіна „Євгеній Онегін”</i>	240
ГУСТИ І.: <i>Процес становлення вчителя під опікою наставника</i>	246
ЛЕХНЕР І.: <i>Новітні вирази в угорській мові закарпатців</i>	262
ВРАБЕЛЬ Т.: <i>Оволодіння культурою мовлення в іншомовному оточенні</i>	277

Tartalom

Történelem

VÁRADI NATÁLIA: <i>'56-os magyar forradalmárok az ungvári börtönben</i>	13
BRAUN LÁSZLÓ: <i>Az amerikai kivándorlás és Firczák Gyula szerepvállalása a Hegyvidéki akcióban</i>	21
POHILECZ SZILVESZTER: <i>Beregszász történeti földrajzi viszonyai a XIX. század végén és a XX. század elején</i>	31
SZÉKELY GUSZTÁV: <i>Baranka vára a történelemben</i>	36
CSATÁRY GYÖRGY: <i>A villei Pribék család levéltárának iratai (1346–1900)</i>	42
MOLNÁR FERENC: <i>A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye főpapsága és a ruszin identitás viszonyrendszere 1848–1849-ben</i>	59
DANCS KRISZTINA: <i>A beregszászi református temető általános jellemzése</i>	71
MOLNÁR D. ERZSÉBET: <i>Bognár Zalán: Hadifogolytáborok és (hadi)fogolysors a Vörös Hadsereg által megszállt Magyarországon (1944–1945)</i>	83

Pedagógia

ÉVA BAKOTA PÓSFAI: <i>The Geographical Interpretation of the Diffusion of the Information Technology Engineer Knowledge</i>	87
BERGHAUER-OLASZ EMÓKE: <i>Erős tudás iránti vágy az elismerés szükségletével (Esettanulmány)</i>	99
PALLAY KATALIN: <i>Traumatisált élmények feltárása a képi kifejezéspszichológiai módszerek segítségével</i>	114
SZENYÓ DIANNA: <i>A rajzfejlődési sajátosságok kisiskolás korban</i>	120

Filológia

ISTVÁN CSERNICKÓ: <i>The European Charter for Regional or Minority Languages by Ukraine</i>	127
H. TÓTH ISTVÁN: <i>Az Úrangyala könyörgésének szövegtani vizsgálata</i>	147
BRENZOVICS MARIANNA: <i>Emily Dickinson 712. verse. Because I could not stop for Death (712)</i>	158
GÁL ADÉL: <i>A katonaszolgálat emlékei a kéziratos füzetekben</i>	162

Egyéb (gazdaság, biológia...)

M. С. ДНІСТРЯНСЬКИЙ, Н. І. ДНІСТРЯНСЬКА: <i>Основні напрямки регіональної політики щодо активізації суспільно-географічної ролі дуже малих міських поселень (на прикладі Львівської області)</i>	174
FENYVES VERONIKA – SEPSI BARBARA: <i>Svájci frank, euró és forint alapú jelzáloghitelek a futamidő harmadánál</i>	181
BALOG NÓRA: <i>Nagydobrony jólétföldrajzi és térszerkezeti viszonyainak vizsgálata geoinformatikai módszerekkel</i>	187
BERGHAUER SÁNDOR – NAGY ORSOLYA: <i>Ökoturisztikai lehetőségek Kárpátalján</i>	199
VINCE TÍMEA: <i>A Vérke-csatorna vizének állapota néhány vizsgált paraméter alapján</i>	208
SZANYI SZABOLCS – KÖDÖBÖCZ KLÁRA: <i>Első adatok a Somi-hegy (Beregi-sík, Nyugat-Ukrajna) egyenesszárnyú (Orthoptera) faunájához</i>	217

*

Fejér Klára köszöntése

BÁRÁNY BÉLA: <i>Особенности повествования авторской дистанции в романах В. Гроссмана «Жизнь и судьба», Дж. Джонса «Отныне и вовек» и И. Кертеца «Обездоленность»</i>	222
FODOR KATALIN: <i>Puskin Jevgenyij Anyegin c. művének reáliafordítási szempontból való elemzése</i>	240
ILONA HUSZTI: <i>The Process of Becoming a Teacher as Viewed by Mentors and Will-be Teachers</i>	246
LECHNER ILONA: <i>Újszerű kifejezések a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban (kérdőíves kutatás)</i>	262
TAMÁS VRÁBEL: <i>The Culture of Speech in Cross-Cultural Communicatin</i>	277

Rajzfejlődési sajátosságok kisiskolás korban

Rezümé. A gyermekek által készített grafikus alkotások megértése alkalmat kínál arra, hogy mélyebben belássunk a lelki világukba. Térbeli ábrázolásokkal körülvéve nőnek fel, így az ilyen rajzolás képességét már nagyon korán elsajátítják. Valamennyi kultúrában, ahol kisgyermekkorban a szülő vagy a gondozó lehetőséget kínál a rajzolásra, a gyerekek rajzai ugyanazonokon a fejlődési szakaszokon mennek keresztül. Megértésükre kiváló segítséget nyújt a hétlépéses képelemzési módszer (SSCA) alkalmazása.

Kulcsszavak: gyermekrajz, rajzfejlődési állomások, hétlépéses képelemzési módszer (Seven Step Configuration Analysis).

Резюме. Діти вже в ранньому віці засвоюють здатність до просторового зображення середовища. Графічні малюнки дають можливість ознайомитися з духовним світом дітей. У кожній культурі діти проходять однакові стадії розвитку здібності до малювання. Для пояснення цих робіт підходить семиетапний метод аналізу (SSCA).

Ключові слова: дитячі малюнки, стадії розвитку малюнків, семиетапний метод аналізу зображень.

A rajz és a mögötte meghúzódó mágikus tartalom sejtetése Popper Péter tollából: „A rajzolás: teremtés. Az ősember barlangrajzai – bár nemigen tudjuk, hogy milyen szándék hozta létre őket – a szerszámok készítése mellett az alkotási vágy és az alkotóerő első megjelenésének tekinthető. A gyerek, amikor rajzol, újjáteremti a világot. Rajzolni jó, de a kisgyerek számára fantasztikus élmény lehet: ott a fa, a ház, az ember a világban és most megjelenik a papíron!... Hát akkor most már többféle módon létezik. Mivel is rajzolunk? Csak a kezünkkel? Vagy a szemünkkel is? És az eszünkkel? Sőt, talán a szívünk is rajzol? Az egész ember rajzol! A pszichológia ezért tartja a rajzot akarattalan, legbelsőbb lényegünk kifejezésének. Nem állítható-e mindez valamennyi művészeti és munkatevékenységről?

Bizonyára. Ám, a gyökerek a rajzhoz nyúlnak vissza. A firkához. Amikor valaki az egyéni, vagy az emberiség őstörténetében először húz faággal vonalat a homokos földre. Amikor a kontúroknál lévő különbségekből – pars pro toto – fel tudja már ismerni az egész jelenséget, meg tanul formát látni. S ezzel tudatos szinten is belép a formák világába.” (idézi LAKATOS GABRIELLA 2011)

A rajzvizsgálati kutatás kiválasztásakor több tényező is közrejátszott. Elsősorban a már korábban vizsgált problémakör kapcsán született eredmények feldolgozása során, mely a gyerekek világkonstruálási képét hivatott felmérni, jutottunk arra a megállapításra, mennyire fontos Kárpátalján a gyerekek lelki világával, traumáival, titkos kis gondolataikkal foglalkozni. Kulturális különbségekből adódóan olyan speciális sajátosságot azonosítottunk, amelyek főként a kárpátaljai gyermekek világról alkotott képére jellemzőek. Másodsorban, mint az közismert

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 5. évfolyamos tanító szakos hallgatója. A tanulmányt dr. Keresztény István lektorálta.

tény, a szakirodalomban nem találunk utalást korábban végzett hasonló volumenű vizsgálatra,¹ a 6–10 éves gyerekek világkonstruálási képéről alkotott elképzelések igencsak hiányosak. Harmadsorban, az előző ponthoz kapcsolódva tapasztalataink is azt erősítik, hogy a kárpátaljai gyerekek megértéséhez elengedhetetlen a tudás és szakmai bázis, amelyet egy esetleges vizsgálat készítené elő. A pontosabb rálátás érdekében olyan kiegészítő vizsgálatokra van szükség, melyekkel a korábban felvetett hipotéziseket igazolni tudjuk. Mivel a gyermekek lelki világát, gondolkodását, érzelmi állapotát, motivációját kiválóan tükrözi az általuk készített rajz, célszerűnek láttuk a rajzelemzési vizsgálatok elkezdését. Így jutottunk el dr. Vass Zoltán hétlépéses képelemzési módszeréhez. Az innovatív módszer nagy előnye, hogy a rajzelemzés során tapasztalt mindenféle spekulációt és belemagyarázást kizár. Mindemellett az eddig használt rajzelemzési módszerekkel szemben sokféle nézőpontot és elemzési technikát tartalmaz, melyeket elődjei nem, sokkal realisztikusabb, az elemző szubjektivitásától elvonatkoztatottabb képet ad a vizsgált személyről. A kép pszichológiai megértésének egy-egy rétegét képviseli az SSCA hétféle elemzési módszere. A kép „esszenciája”, azaz pszichológiai jelentéstartalmának megfogalmazása az elemzés végeredménye.

Az emberek már évezredekkel azelőtt rajzoltak tárgyakat, hogy azok térbeli ábrázolásának technikáját kidolgozták és felhasználták volna. A mai gyerekek távolról sincsenek annyira ráutalva az ábrázolásra, mint az őskor embere. Mivel térbeli ábrázolásokkal körülvéve nőnek fel, az ilyen rajzolás képességét már nagyon korán elsajátítják. Valamennyi kultúrában, ahol kisgyermekkorban lehetőséget adnak a rajzolásra, a gyerekek rajzai ugyanazonok a fejlődési szakaszokon mennek keresztül (COLE-COLE 1998, BERGHAUER-OLASZ E. 2009).

A gyerekek kezdetben csak firkálnak, és nem készítenek képeket. Számukra örömet okoz, hogy nyomot hagyhatnak, és nem igazodnak a kerethez. 3 éves koruk körül nagyot lépnek előre, amikor felismerik, hogy jelentést is adhatnak a vonalaknak, foltoknak. Ekkor kezdenek köröket, ellipsziseket rajzolni. Kezdeti rajzaik két dimenzióban fejlődnek, melyek később kapják meg csak háromdimenziós formájukat.

A kifejezés-pszichológiai szakirodalomban számos elmélettel találkozhatunk a rajzfejlődési állomások rendszerezéséről. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül kerülnek ismertetésre a legalapvetőbb kritériumok.

A rajzolás több kognitív összetevőt is igényel, mellyel kapcsolatban mindegyik megközelítésnek van mondanivalója. Piaget konstruktivista megközelítésének megfelelően a gyerekek rajzolásának fejlődésében szakaszok figyelhetők meg. A moduláris álláspont szerint, azok a gyerekek, akik nyelvi, mentális vagy társas fejlődésükben visszamaradnak, magas szintű rajzolási képességet mutatnak (COLE-COLE 2006).

A gyermekrajzok fejlődési állomásait tudósok többféleképpen értelmezik, de általánosságban hasonló szakaszokra bontják. A XIX–XX. század fordulója

¹ Ugyan Magyarországon 1975-ben országos felmérésre kerülhetett sor Mérei Ferenc vezetésével, azonban Ukrajnában napjainkig senki nem foglalkozott hasonló kutatással.

környékén kezdtek el kutatók érdeklődni a művészi kifejezés fejlődése iránt, és határoztak meg a gyerekeknél megfigyelhető egyetemes fejlődési szakaszokat. Szerintük a gyermekek művészeti fejlődése három szakaszon megy keresztül:

1. Firkák szakasz: rendszertelenül húzott vonalak és később egymást metsző firkák, körkörös alakzatok.
2. Sematikus szakasz: a gyermek emberalakokat, tárgyakat és környezetet ábrázoló sémákat dolgoz ki.
3. Naturalisztikus szakasz: a rajzon már realiztikusabb, valóság-hű részletek szerepelnek.

A későbbiekben Lowefeld tovább dolgozta ezt az elképzelést, és hat fejlődési szakaszt különített el:

1. Firkálás (2–4 éves korig): különböző típusú firkák, rendezetlen, hosszanti és körkörös vonalak, amelyeket a szakasz végén a gyermek meg is nevez.
2. Presematikus ábrázolás (4–7 éves korig): korai szimbólumok használatának kialakulása, főként emberi figurák kezdetleges formái.
3. Sematikus szakasz (7–9 éves korig): a szimbólumok további fejlődése, főleg figurák, tárgyak, kompozíciók és színek sémái, alapvonal megjelenése.
4. Bontakozó realizmus (9–11 éves korig): növekszik a térkihasználás, természetesen színek ábrázolásának képessége, a művészi alkotás növekvő rigiditásával párhuzamosan.
5. Pszeudorealizmus (11–13 éves korig): az emberi figurák és a környezet ábrázolásának kritikai szemlélete; növekvő számú részlet; a művészi alkotás tovább növekvő rigiditása; karikatúrák.
6. Döntések szakasza (serdülőkor): az alkotás kidolgozottabb, részletesebb. Néhány gyermek nem jut el erre a szintre, ha nem kap megfelelő biztatást az alkotásra. (MALCHIODI 1998).

A **firka korszak (szakasz)** egyéntől függően 1,5–2 éves kortól 3–4 éves korig tart. Ebben az időszakban kezd el a gyermek járni, mászni, szaladni, így a korszak egyik jellemzője a szem-kéz koordináció. Rajzaik rögtönzöttek, fő céljuk a vizuális és motoros aktivitás közötti koordináció gyakorlása. Ebben a korszakban a színek használata még nem jellemző, nem tudatosan választják azokat. E szakasz végére elkezdődik a szimbolikus gondolkodás, fejlődik a célirányos viselkedés. A tárgyakat forma, szín és méret szerint kezdik el osztályozni.

Az **alapvető formák avagy presematikus szakaszban**, mely 3-4 éves kor körül bontakozik ki, a gyermek még rajzol firkákat, de egyre inkább jellemző, hogy jelentést ad azoknak vagy történeteket talál ki a firka köré. Egocentrikus a gondolkodása, jobban fejlődik a szimbolikus gondolkodás. Ebben a korban fejlődésükben mérföldkőhöz érkeznék, már össze tudják kötni mozgásukat a papíron hagyott jelekkel, a firkákat a világ jelenségeivel. Egyre nagyobb jelentőséget kap a firkához tartozó mesélés, amiből fontos információkat is megtudhatunk. A gyerekek szívesen beszélnek arról, mit vagy kit rajzoltak le, és sokszor találnak ki történeteket a rajz köré a felnőttek szórakoztatására, valamint rajzolás közben is

szívesen kommentálják tevékenységüket. Viszont az is előfordul, hogy ugyanaz a rajz vagy figura másnap már teljesen más személyazonosságot vagy történetet kap (LAKATOS GABRIELLA 2011).

Alig tesznek különbséget egy alakon belül a nagyobb és kisebb részletek között, arányérzékük még nagyon kezdetleges. Kis világukban nem létezik az arányokban fellelhető realitás. Amit fontosnak találnak, azt nagyobbra rajzolják (MÉREI-BINÉT 1993).

A kezdetleges sémák vagy sematikus szakasz az ábrázolás szakasza. A firka már teljesen eltűnik, és helyét a kezdetleges ábrázolás veszi át. Ezekből a rajzokból már leolvashatók a gyermek személyiségjegyei, temperamentuma, hangulata. Az egyik legfontosabb fejlemény ebben a szakaszban az emberalak megjelenése. A fej-láb emberkéket ebihal emberkékné is szokás nevezni. Ezek az emberrajzok 4 és 7 éves kor között bármikor megjelenhetnek, jellegzetességük, hogy néhány gyermeknél visszaesés figyelhető meg megjelenésük előtt. Azaz újra firkál, mielőtt elkezdi emberalakokat rajzolni (LAKATOS GABRIELLA 2011).

Az 5 éves korú gyerekek a szocializációs folyamatok hatására már tisztában vannak azzal, hogy nem illik ruhátlanul mutatkozni más emberek előtt, így alkotásaikon már megfigyelhető a ruha megjelenítése (BERGHAUER-OLASZ E. 2009).

A bontakozó realizmus szakaszában a gyermekek megértik a térfogat és a súly állandóságát, képesek sorba rendezni és osztályozni a tárgyakat. A dolgokat egymáshoz és már nem önmagukhoz viszonyítják, ez is azt mutatja, hogy egocentrizmusuk oldódik.

A kreatív kifejezés készségei gyorsan fejlődnek 6 és 9 éves kor között. Az emberi figurák, állatok, házak és fák ábrázolásakor a legfontosabbak a vizuális szimbólumok, sémák fejlődése. Bár néha túl mereven használják a színeket, de már kezd megjelenni a tárgyak és színek közötti összefüggés. Rajzaikon már megjelenik a talajvonal és az égvonal, de még nem törekednek a háromdimenziós ábrázolásra (LAKATOS GABRIELLA 2011).

A gyermekek életében az iskolába lépéssel egy új korszak nyílik meg. Gyökeres fordulatot vesz fejlődésük szomatikusan, intellektuálisan, motorosan, emocionálisan és a szocializáció terén is. A gondolkodás és a logikai képességek ugrásszerűen fejlődnek. Egyre inkább előtérbe kerülnek a gyermek intellektuális erői. A legintenzívebb változás a grafikus mozgástevékenységben két területen történik. Az analízáló, szintetizáló és generalizáló képesség fejlődése következtében jön létre az egyik. Ezek hatására a gyermek már képessé válik az élesebb és realitásközelibb megfigyelésre, melyeket már primitív szinten értelmezni is tud. A szenzomotoros manuális érettség területe a másik, ez abban tükröződik, hogy a gyermek már egyre finomabban tud a szándékolt irányba haladni, kézmozgását kontrollálni. A kisiskolások érdeklődése egyre inkább a tematikus rajzok felé fordul, szívesen készítenek hangulatképeket. Két típusú rajzolt különböztetünk meg elemi szinten:

Az egyik a szintetikus rajzoló, akiknek figyelmét elsősorban a kontúr köti le, a nagy egészet emelik ki a környezetből és kevésbé koncentrálnak a szerkezetre, struktúrára.

A második az analitikus rajzoló, akiket elsősorban a szerkezet, a felépítés és a struktúra köt le.

Piaget hármasság tagozódásában térképezi fel az életkorra jellemző fejlődést. Az első fázisban megjelenik a részletek utánzása iránti igény, s az utánzás gyakorlása során a minta értelmes elrendezése és újjáalkotása felé tesz lépéseket a gyermek. A második fázisra az utánzás tudatosulása lesz a jellemző. Végül, a harmadik fázisban már a gyermek fogja kiválasztani a számára utánzásra ösztönző jelenséget (FEUER MÁRIA 2000).

A gyermekekben hároméves koruk körül már megjelenik az ábrázolás szándéka. Viszont rajzaik még nem ezt tükrözik, hiszen ők tagolatlan egészet látnak. Vagyis csak részletről részletre tudnak pontosan lerajzolni. Viszont szinkretikus szemléletükben nekik az is egész, amit mi részletnek látunk.

A gyermekrajzok sokáig megőrzik néhány jellegzetességüket. Az aránytalanság, ahol rajzaikon az emberalak akkora, mint a hegy. Az érintkezés és a bennfogadás adekvát ábrázolására a gyermek még nem képes. A kalap a fej fölött lebeg, van szem is, arc is, de a szem az arcon kívül helyezkedik el. Az irányok gyakran véletlenszerűek. A kerítés teljesen független a háztól. A gyermekek rajzaiban ekkor a juxtapozíció a domináns, ami azt jelenti, hogy a tárgyak bármilyen elrendezésben érvényesek, viszonyítás nélkül.

Körülbelül az ötödik életévükben küzdik le az alapvető technikai nehézségeket és jutnak túl a juxtapozíción is. Már egyre inkább a valóságot szeretnék ábrázolni, bár rajzaikban még azt jelenítik meg, amit tudnak az adott tárgyról nem pedig azt, ahogyan látják (MÉREI-BINÉT 1978).

Az 1937-ben kidolgozott elméletében Piaget hat fő rajzfejlődési szakaszt állapít meg. Az úgynevezett firkakorszak az első (1-2 év), az utánzás hiánya figyelhető meg. Ebben az időszakban a gyermeknek az is örömet szerez, hogy nyomot hagyhat a papíron, még nem tudja mozdulatait korlátozni, kifut a papírról. A szórványos utánzás és formafirkálás szakasza követi ezt (2-3 év). A környezet kérdései nyomán kezd el a gyermek a firkáknak jelentést adni. A rendszeres utánzás kezdete és az egyszerű formák korszaka a harmadik szakasz (3-4 év). Ekkor a gyermek tagolatlan egészet lát, de lerajzolni csak részletről részletre tud. Számára az is egész, ami a felnőttek számára csak részlet. Belső mintát követ, bár igyekszik a valósághoz igazodni. A negyedik (4-5 év) és az ötödik (5-7 év) szakaszban jelenik meg a saját testen nem látható minták pontosabb utánzása és a valódi ábrázolás kezdete és kiteljesedése. Rajzait sokszor rajzolás közben kommentálja és elvárja, hogy megértsük az ábrázolt mintákat.

Az utolsó, hatodik szakaszban figyelhető meg a valóságábrázolás kiteljesedése, valamint a valósághű tükrözésére való hajlam (7-9 év). Íróeszköz használata már precíz, így nyomáserőssége, vonalvezetése teljes mértékben akaratlagos (BERGHAUER-OLASZ E. 2009).

Feuer Mária szakaszolása szerint a gyermek **6 éves** korban egyéni stílusjegyekkel, könnyedén lerajzol bármit, ami eszébe jut. A helyzettel helyettesíti a cselekvést, mintegy áthidalva a szakadékot a realitás és a gyenge grafikus kivitelezés között. A korszak a biztos vonalhúzás periódusa. Konvencionális elemek elburjánzásába, sematizmusba fullad a realista ábrázolásra való erős törekvés. Erre a korra jellemző a díszítőelemek intenzív megjelenése. A fokozódó esztétikai igényt a zsúfolt túldíszítés jelzi. Lassan és fokozatosan kezd illeszkedni a valósághoz a színezés. Egyre szívesebben próbálkoznak betűk és számok leírásával, lerajzolásával. A **7 éves** gyermeket hirtelen intenzíven érdekelni kezdi minden, ami a realitással és külvilággal kapcsolatos. Fantázia és realitás között mozog grafikus tevékenységeiben. Ezt a fázist leíró realizmusnak nevezik, mivel ilyenkor egyre jobban törekednek az események hű és pontos regisztrálására, szenvedélyesen és sokat rajzolnak. Eltérés figyelhető meg a lányoknál és a fiúknál, mivel a fiúk magasabb rajzi teljesítményt nyújtanak. Az ábrázolandó tárgy körvonalait ceruzával vonják meg, a kontúrokat gyakran korrigálják és csak utána színeznek, ez mutatja az éntudat és az önreflexiók képesség fejlődését. A **8 éves** kor a piageti felosztás szerint a késleltetett utánzás fázisának felelne meg. Az élmény, a hozzájuk kapcsolódó asszociációk és fantáziák hozzák létre az alkotás vágyát és örömet továbbra is a gyerekekben. A firka egyes elemei visszatérnek a szerkesztett jelenetrajzokon. Az egész megragadásának vágya és a mind nagyobb és precízebb részletgazdagság preferálásának kettőségét figyelhetjük meg ebben a korban. Az alak szerinti megkülönböztetés a szín szerintivel szemben egyértelművé válik. Saját és mások rajzának megítélésében jelentős változás áll be. Az egocentrikus rajzolás jelentősen csökken **9 éves** korra. Fokozatos halad az egyre kidolgozottabb és részletesebb formák felé. Csak és kizárólag azt akarja ábrázolni, amit lát. Ezt a törekvést szemléleti realizmusnak nevezi Luquet, optikai realizmusként tartják számon mások. Ebben a korban észrevehető, hogy egy gyermek kiugróan magas rajzi teljesítményt mutat, majd hirtelen visszacsúszik saját nívójához és van, hogy véglegesen ott is marad. Egyre inkább felerősödik a mozgásábrázolás igénye. Fokozatosan emelkedik a színharmonia iránti fogékonyság. Sokuknál a 9–10. év körül a rajzolási vágy ellankad és végleg meg is szűnik. Kevés kivételes tehetség folytatja a rajzolást, mely körülbelül a serdülőkorig tart, mivel ekkor újabb nagyobb csoport hagy fel ezzel a tevékenységgel (FEUER M. 2000).

A gyermekpszichológusok már több mint egy évszázada foglalkoznak a gyermekek grafikus alkotásainak elemzésével, sajnos ahogy más gyermeklélektani területen, úgy itt sem láthatunk a gyermekek fejébe, viszont talán a rajzelemzés az a kutatási terület, ahol a legjobban megfigyelhetjük, feltárhatjuk gyermekeink gondolat- és lelkvilágát.

A gyermekrajzokat főként abból a szempontból elemezték a gyermeklélektanban, hogy miként jut bennük kifejezésre a képzeletalkotásnak, a világról való ismeretek feldolgozásának fejlődése (MÉREI-BINÉT 1993, 186).

Fentebb láthattuk Piaget, Lowefeld és más XIX–XX. századi kutatók rajzfejlődési szakaszolását. Mindegyikben észrevehető a különbözőség, de

megfigyelhetjük azt is, hogy szakaszolásukban az életkorok és általában a gyermekek fejlődési szintje ugyanaz. Azaz elmondhatjuk, minden kutató ugyanazt szerette volna, rájönni, hogyan, miként fejlődik a gyermek. Mi ösztökéli gyermekeinket arra, hogy ceruzát fogjanak és nyomot hagyjanak maguk után, valamint mikor jutnak el arra a szintre, hogy firkáik ne csak összefüggéstelen, jelentéstartalom nélküli vonalak legyenek, hanem a külvilágot, gondolataikat próbálják meg ábrázolni. Elmondhatjuk, hogy a gyerekek általában ezen fejlődési szakaszokon mennek keresztül, de tudnunk kell, hogy sokkal többet tudnak az őket körülvevő világról, mint amit le tudnak rajzolni.

Véleményem szerint napjainkban nagyon aktuális és hasznos lehetőség a rajzvizsgálat, mivel, sajnos, egyre több lelkileg sérült, feldolgozatlan traumán átesett gyermekkel találkozhatunk. A felszínre került „esszencia” segítségünkre lehet abban, hogy a pedagógusok a szülőkkel közreműködve segítséget tudjanak nyújtani a gyerekeknek. Céljaim között áll, hogy a közeljövőben kutatást végezzek a kisiskolások körében, ahol átfogóbb képet kaphatok fejlődésükről, gondolataikról. Módszereim kiválasztása között mindenképp segítségemre lesz Piaget szakaszolása, valamint Vass Zoltán pszichológus alkotta, napjaink legkorszerűbb rajzvizsgálati módszere, a SSCA (Seven-Step Configuration Analysis) vagyis a hétlépéses képelemzési módszer.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BERGHAUER-OLASZ E.: *Graphic Representation of the Traumatized Children's Feelings*. In: Közös gondolatok. Ungvár, 2009, Poliprint, 39-51 pp.
- COLE, M. – COLE, S.: *Fejlesztélektan*. Budapest, 1997, Osiris Kiadó.
- COLE, M. – COLE, S.: *Fejlesztélektan*. Budapest, 2006, Osiris Kiadó.
- FEUER MÁRIA: *A gyermekrajzok fejlesztélektana*. Budapest, 2000, Akadémia Kiadó.
- FEUER MÁRIA: *Gyermekrajzok vizsgálata és értékelése a humánszolgáltatási gyakorlatban és képzésben*. Budapest, 2006, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar.
- LAKATOS GABRIELLA: *Gyakorlati készségek fejlesztése. Tárgy és környezetkultúra*. 2011, Babes Bolyai Tudományegyetem Távoktatási Központ Pszichológia és Neveléstudományok Kar Tanítói és Óvodapedagógus Szak.
- MALCHIODI, C.: *A gyermekrajzok megértése*. Budapest, 1998, Animula Kiadó.
- MÉREI F. – BINÉT Á.: *Gyermeklélektan*. Budapest, 1978, Gondolat Kiadó.
- MÉREI F. – BINÉT Á.: *Gyermeklélektan*. Budapest, 1993, Gondolat Kiadó.
- TIHANYINÉ VÁLYI ZSUSZANNA: *Amiről a gyermekrajzok beszélnek*. Szeged, 2008, Szegedi Egyetemi Kiadó.
- VASS ZOLTÁN: *A rajzvizsgálat pszichológiai alapjai*. Budapest, 2003, Flaccus Kiadó.
- VASS ZOLTÁN: *A rajzvizsgálat pszichodiagnosztikai alapjai*. Budapest, 2013, Flaccus Kiadó.

Наукове видання

ACTA ACADEMIAE BEREKSASIENSIS

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Історичні, філологічні та педагогічні науки

Том XII, №2

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Матеріали подані мовою оригіналу

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Головні редактори *І.Орос, Й.Сікура*
Заступники головних редакторів *І.Мандрик, М.Сюсько, А.Сабо*
Відповідальний редактор *І.Пенцкофер*
Відповідальний секретар *І.Силадій*
КОРЕКТУРА *І.Варцаба, О.Кордонець, М.Левринц*
ВЕРСТКА *А.Козут*

Видавництво Валерія Падяка
Ужгород, 88006, вул. Гагаріна 14/3, тел. (0312)-693132

Підписано до друку 12. 12. 2013 р.
Формат 70x100/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. аркушів 22,6. Наклад 300. Зам. № ....

Віддруковано з оригіналів

Адреса редакції:
90202 Берегове, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua